

PARENTYFIKACJA EMOCJONALNA A ROZUMOWANIE RELATYWISTYCZNE

dr Magdalena Prentka

Gnieźnieńska Szkoła Wyższa Milenium w Gnieźnie

e-mail: Magdalena.Prentka@milenium.edu.pl, ORCID: 0000-0002-4201-043X

Streszczenie: Parentyfikacja jest formą kontrolująco-opiekuńczego przywiązania dziecka do rodziców, w którym dochodzi do odwrócenia ról w rodzinie. Dotyczy to również dzieci dorosłych. W relacji tej córka lub syn rezygnuje z własnych potrzeb emocjonalnych i/lub instrumentalnych na rzecz spełniania potrzeb matki lub ojca. Parentyfikacja wywiera destrukcyjny wpływ na zdrowie psychiczne dziecka. Refleksje tego artykułu dotyczą jednej z determinant poradzenia sobie z przykrymi konsekwencjami parentyfikacji emocjonalnej, dotyczącej córek narcystycznych matek, jaką jest w odczuciu autorki, posługiwanie się rozumowaniem relatywistycznym.

Poczucie niskiej wartości, poczucie winy córki wynika z kopiowania od matki hierarchii w systemie wartości i traktowanie jej jako jedynej prawdziwej. Córki – ofiary emocjonalnej przemocy ze strony własnych matek – najczęściej posiadają niską świadomość swojego problemu. Jednym ze sposobów wyleczenia się z negatywnych skutków parentyfikacji – destrukcyjnej dla córki indoktrynacji fałszywych i krzywdzących przekonań – jest przyjęcie innej perspektywy oceny rzeczywistości niż matczyzna. Dokonanie takiego aktu decentracji poznawczej odbywa się przy pomocy operacji rozumowania relatywistycznego. Zrozumienie, że oceny dokonywane przez matkę są subiektywne i zbudowanie własnego wspierającego systemu przekonań jest uzdrawiające. Świadomość subiektywizmu poznawczego umożliwia zdrowe relacje interpersonalne, tolerancję różnorodności postaw życiowych. Efektem terapeutycznym jest niereagowanie obronne agresją i autoagresją, wybaczenie matce i wybaczenie sobie przez córkę.

Słowa kluczowe: parentyfikacja, narcystyczna matka, rozumowanie relatywistyczne, system wartości, niska samoocena, poczucie winy, autoterapia.

1. Wprowadzenie

Parentyfikacja jest formą kontrolująco-opiekuńczego przywiązania dziecka do rodziców. Jest to rodzaj zdeintegrowanego przywiązania (obok przywiązania kontrolująco-karzącego), w którym dochodzi do odwrócenia ról w rodzinie. W relacji tej

córka lub syn rezygnuje z własnych potrzeb emocjonalnych i/lub instrumentalnych na rzecz spełniania potrzeb matki lub ojca. Wymagania stawiane dziecku w procesie parentyfikacji są nieadekwatne – nadmierne w stosunku do jego etapu rozwojowego [Publicewicz, Oleszkowicz 2020].

Parentyfikacja instrumentalna ma miejsce, kiedy dziecko zaspokaja fizyczne potrzeby członków rodziny, np. finansowe, pielęgnacyjne itd. – nie wspiera rodziców, lecz ich wyręcza. Do delegowania dziecka do pełnienia takiej roli kosztem własnych potrzeb emocjonalnych i możliwości rozwojowych dochodzi np. w rodzinach z problemem alkoholowym [Grzegorzewska 2016] lub w rodzinach imigranckich, gdzie dziecko pełni rolę tłumacza i organizatora wszystkich spraw codziennych. Dziecko, zmuszone do opiekowania się rodziną, nie zaspokaja własnych potrzeb kształtowania autonomii, separacji, niezależności czy dokonywania własnych wyborów. Zmniejsza to jego osiągnięcia edukacyjne, oddziałuje negatywnie na relacje interpersonalne oraz zdolności adaptacyjne.

Jednak to parentyfikacja emocjonalna wywiera bardziej destrukcyjny wpływ na zdrowie psychiczne dziecka [Schier 2018]. Zaspokajanie przez dziecko emocjonalnych i społecznych potrzeb rodziców może polegać na obciążeniu dziecka odpowiedzialnością za samopoczucie rodziców, pełnieniu funkcji przyjaciela, pocieszyciela, powiernika sekretów, terapeuty lub – kiedy dochodzi do przemocy seksualnej – partnera [Cierpiałkowska, Grzegorzewska 2016]. Rodzice oczekują od dziecka zaspokojenia swoich niezrealizowanych planów, marzeń i potrzeb bezpieczeństwa, bliskości, komfortu czy zabawy [Żarczyńska-Hyla, Piechnik-Borusowska 2018]. Dzieje się to w ukryciu, bez docenienia wysiłków dziecka, jakby było jego naturalną rolą, obowiązkiem. Czasami nadużycia przybierają pozory bliskości czy troski o dziecko.

Ofiarami parentyfikacji stają się dzieci empatyczne, charakteryzujące się dużymi umiejętnościami społecznymi, częściej dziewczęta, najstarsze z rodzeństwa. Z kolei dzieci, które bronią się przed przyjęciem na siebie ról rodzicielskich, stosują nieadaptacyjne mechanizmy radzenia sobie takie jak ucieczka w chorobę, apatia, agresja, obojętność lub bierność [Żarczyńska-Hyla, Piechnik-Borusowska 2018]. Inwersja ról bywa wielopokoleniowym procesem, w którym deprivacja opieki macierzyńskiej u rodziców prowadzi do wymagania wsparcia od własnych dzieci [Schier 2018]. Wzorzec parentyfikacji jest wtedy transmitowany pokoleniowo jako prawidłowy styl relacji w rodzinie.

Zjawisko parentyfikacji zostało szeroko zbadane i opisane w literaturze – głównie psychologii klinicznej. Opracowania traktują najczęściej o negatywnych psychicznych skutkach procesu odwrócenia roli rodzicielskiej, np. dla poczucia własnej wartości dziecka, poczucia tożsamości, radzenia sobie ze stresem. Refleksje tego artykułu dotyczą jednej z determinant poradzenia sobie z przykrymi konsekwencjami parentyfikacji emocjonalnej, dotyczącej córki narcystycznych matek, jaką jest – w odczuciu autorki – posługiwanie się rozumowaniem relatywistycznym.

2. Negatywne skutki parentyfikacji emocjonalnej dokonywanej na córce przez narcystyczną matkę

Jednym z najczęstszych czynników ryzyka odwrócenia ról w rodzinie są (obok nadużywania substancji psychoaktywnych, konfliktów i niepełnosprawności rodziców) zaburzenia psychiczne rodziców, w tym zaburzenia nastroju, zwłaszcza depresja [Publicewicz, Oleszkowicz 2020]. Ten typ relacji jest popularnym tematem literackim i filmowym. Dla przykładu, w niezwykle wzruszający sposób przeżycia chłopca czującego odpowiedzialność za mamę w epizodzie depresyjnym zostały przedstawione w komediodramacie z 2002 roku pt. *About a Boy*, w reżyserii Paula i Chrisa Weitzów na podstawie powieści Nicka Hornby’ego. Zaburzeniami psychicznymi skutkującymi procesem parentyfikacji są też zaburzenia osobowości, np. narcystyczne zaburzenie osobowości. Przedmiotem zainteresowania tego opracowania są konsekwencje psychiczne bycia córką narcystycznej matki.

Zgodnie z ICD-11 (aktualna od 2022 roku rewizja Międzynarodowej Statystycznej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych) nie wyróżnia się typów zaburzeń osobowości. Diagnozę zaburzenia stawia się w oparciu o występowanie co najmniej jednej dominującej nieadaptacyjnej cechy charakteru. Te cechy to: negatywna emocjonalność, czyli tendencja do intensywnego, częstego i nieadekwatnego doświadczania negatywnych emocji, dystans – tendencja do dystansowania się zarówno od innych ludzi (unikanie bliskości), jak i od własnych emocji, dysocjalność – brak empatii, tendencja do koncentrowania się na sobie, brak poszanowania praw innych ludzi, odhamowanie – trudność z wytrzymywaniem wewnętrznego napięcia i skłonność do natychmiastowego wyrażania swoich myśli, emocji czy doznań, bez liczenia się z konsekwencjami, anankastyczność – obsesyjne dążenie do perfekcjonizmu, kontroli swojego zachowania oraz sytuacji. Zaburzenie osobowości można diagnozować wyłącznie u osób dorosłych, jeżeli występująca cecha istotnie i negatywnie wpływa na życie pacjenta. U osób z zaburzeniami osobowości występuje również wzorzec zachowania powodujący, że pacjent przeżywa trudności w relacji z samym sobą (np. ma nieadekwatną samoocenę) oraz w relacjach z innymi ludźmi, przy czym zaburzenie przejawia się zarówno w sposobie myślenia, jak i zachowania i emocjonalnego odczuwania, nieadaptacyjne wzorce pojawiają się w wielu sytuacjach i nie są związane np. tylko z funkcjonowaniem zawodowym, wzorce zachowania są sprzeczne z wzorcami społecznymi i kulturowymi, nie wynikają z cierpienia spowodowanego trudną sytuacją w jakimś obszarze życia (np. w aktualnej sytuacji rodzinnej) oraz zachowania osoby nie wynikają z uzależnień, chorób przewlekłych lub innych doświadczanych trudności, np. epizodu depresyjnego. Jeśli taki charakterystyczny wzorzec funkcjonowania nie występuje, diagnozuje się u pacjenta zamiast zaburzenia osobowości – tzw. trudność osobowościową. ICD-11 dzieli zaburzenia osobowości na lekkie (pomimo doświadczanych zaburzeń pacjent relatywnie dobrze radzi sobie w życiu i w relacjach z innymi), umiarkowane (pacjent doświadcza widocznych trudności) i ciężkie (występują bardzo duże trudności oraz krzywdzenie siebie i innych). Stopień ciężkości zaburzeń osobowości ocenia się na

podstawie tego, czy nieadaptacyjne wzorce wpływają na wszystkie aspekty życia, czy też tylko na niektóre, czy prowadzą do znaczących trudności w wywiązywaniu się ze swoich ról lub obowiązków, jak nasilone są objawy, które dają zaburzenia osobowości (np. obniżony nastrój lub lęk), czy zaburzenia osobowości wpływają na to, że osoba krzywdzi fizycznie lub psychicznie siebie albo innych, czy wzorce zachowań powodują poważne konsekwencje we wszystkich czy niektórych sferach życia [Sak 2022].

Za osobę narcystyczną powszechnie uważa się kogoś, kto ma wyolbrzymione poczucie własnej wartości, oczekuje uznania własnej wyższości, niewspółmiernie do rzeczywistych dokonań, jest przekonany o swoich wybitnych zdolnościach, urodzie, wyjątkowości i unikatowości. Osoba z zaburzeniem narcystycznym wymaga szczególnej uwagi i przesadnego podziwu. Ma poczucie posiadania specjalnych uprawnień, tzn. bezpodstawnie oczekuje szczególnie przychylnego traktowania lub automatycznego podporządkowania się innych jej oczekiwaniom, wykorzystuje innych do osiągnięcia własnych celów. Brak jej empatii. Często zazdrości innym lub uważa, że inni jej zazdroszczą. Swoim zachowaniem okazuje arogancję i wyniosłość. Chce być w centrum zainteresowania, posiadania czegoś, co daje jej poczucie dominacji, wpływu i kontroli nad innymi. Pochłonięta sobą osoba narcystyczna nie czuje tego, co „robi” innym [Wieczorek, Puk 2022]. „Działa na zimno, uwodzi innych i manipuluje nimi, dążąc do władzy i kontrolowania otoczenia. Jest egoistą skupionym na własnym interesie (...) Narcyza można poznać po braku człowieczeństwa” [Lowen 2021, s. 9–10].

A co, jeśli osoba z narcyzmem jest matką... „Ludziom zazwyczaj brak odwagi, aby złamać kod milczenia i wyjawić długo skrywaną tajemnicę, ujawniając fakt, że byli ofiarami emocjonalnych nadużyć i przemocy ze strony własnej matki” [Podnieśńska 2015, s. 5]. Jeśli matka odznacza się autorytetem, jeśli system wartości córki jest tożsamy z przekonaniem matki, zadania stawiane córce są niewykonalne, tym bardziej opinii matki są raniące, a zachowania wynikające z odwrócenia ról krzywdzące. Matka, doskonale znając pragnienia córki, potrafi świetnie manipulować jej emocjami, „uderzać w czułe punkty”. Córka, żeby być blisko z mamą, uzyskać jej aprobatę, pochwałę, zrezygnuje ze swoich potrzeb, z własnej indywidualności. Jej wysiłki są jednak daremne. Mimo starań, czuje się niekochana, zanedbywana, niezrozumiana, niesprawiedliwie oceniana. Powstaje poczucie wyuczonej bezradności. Negatywne konsekwencje przeciążenia emocjonalnego niszczą zdrowie psychiczne, społeczne i somatyczne córki. Parentyfikowane dziecko żyje w ciągłym napięciu, stresie, czujności na potrzeby matki, nigdy nie jest zrelaksowane.

Dotkliwymi skutkami są poczucie winy i toksycznego wstydu, poczucie nieadekwatnie niskiej wartości, chroniczne stany lęku, depresja, trudności w samookreśleniu, zaburzenia tożsamości i osobowości, problemy z przystosowaniem. Ofiary parentyfikacji unikają bliskości, mają problemy w relacjach, w podejmowaniu decyzji, stawianiu granic, uzależniają swoje decyzje od opinii innych, mają poczucie zewnętrznego umiejscowienia kontroli, z obawy przed porażką pozostają

bierne, sabotują swoje własne działania, nadmiernie potrzebują uznania w oczach innych ludzi. Dodatkowo pojawiają się choroby psychosomatyczne, zaburzenia odżywiania i seksualne.

3. Zdolność do rozumowania relatywistycznego jako determinanta autoterapii negatywnych skutków parentyfikacji emocjonalnej

Lęk, że „sobie nie poradzę”, poczucie niskiej wartości i poczucie winy córki – ofiary procesu mylenia ról – wynikają z przejścia matczynej hierarchii w systemie wartości i traktowania jej jako prawdziwej i jedynej. Kiedy matka mówi, że córka jest zła, że ją unieszczęśliwia, córka wierzy, że tak jest. Ofiary emocjonalnej przemocy ze strony własnych matek najczęściej posiadają niską świadomość swojego problemu [Podnieśńska 2015]. Świadomość córki zaprzeczy, że dochodzi wobec niej do nadużyć, gdyż jest to zbyt obciążające psychicznie, bolesne. Matka pozostaje sacrum. Jednym ze sposobów wyleczenia się z negatywnych skutków parentyfikacji – destrukcyjnej dla córki indoktrynacji fałszywych i krzywdzących przekonań jest przyjęcie innej perspektywy niż matczyzna. Uzdrawiające jest zrozumienie, że oceny dokonywane przez matkę są subiektywne i zbudowanie własnego wspierającego systemu przekonań.

Dzięki naturalnej umiejętności rezyliencji, plastyczności umysłu, zdolności samoregulacji i wglądu córka może uruchomić proces autoterapii. Proces terapeutyczny przebiega w następujących krokach wglądu: 1. uświadomienie sobie zaniżonego poczucia wartości 2. uświadomienie identyfikowania się z krytyką dokonywaną przez matkę 3. uświadomienie poczucia winy z powodu niemożności uszczęśliwienia matki 4. zrozumienie, że ocena matki nie ma walorów obiektywności 5. odkrycie, że dla innych jest się wartościową osobą 6. dostrzeżenie istnienia różnych perspektyw oceny zachowania ludzi 7. przyjęcie własnych kryteriów ewaluacji, wg których jest się wartościową osobą.

W przyjęciu innej perspektywy oceny rzeczywistości niż dotychczasowa, czyli dokonaniu aktu decentracji poznawczej, pomocne jest posłużenie się w myśleniu operacjami rozumowania relatywistycznego [Prentka 2011]. Strategia taka nawiązuje do koncepcji mądrości wg A. Niemczyńskiego i M. Olejnika [1993]. Zdaniem badaczy podstawowy wymiar w modelu mądrości – wiedza pragmatyczna, czyli wiedza o problemach i dylematach życiowych oraz sposobach ich rozwiązywania ma charakter konkretny i kontekstualny. W opisywanej relacji kontekst wiedzy pragmatycznej córki tworzą sądy matki. Wiedza pragmatyczna jest ujmowana i oceniana z dwóch perspektyw: epistemicznej i biograficznej. Perspektywa epistemiczna to relatywistyczny (także dialektyczny) sposób widzenia świata, zrozumienie względności wiedzy opisującej rzeczywistość – tu stronniczości sądów matki. Wymiar biograficzny to ewaluacja sytuacji, zachowań, problemów ze względu na ich znaczenie dla indywidualnego rozwoju podmiotu. W tym przypadku to ocena zachowań, uczuć i wartości dokonywana przez córkę.

Przyjmowanie przez podmiot relatywistycznej perspektywy poznawczej traktowane jest jako przejaw dojrzałego myślenia w wielu koncepcjach psychologicznych nurtu poznawczo-rozwojowego, dotyczących rozwoju perspektyw poznawczych [Prentka 2011]. Postpiagetowskie koncepcje rozwoju relatywizmu w myśleniu nazywają tę perspektywę poznawczą rozumowaniem relatywistycznym [Sinnott 1981], rozumowaniem dialektycznym [Riegel 1975], zaangażowaniem epistemicznym [Perry 1970], odkrywaniem problemów [Arlin 1975], posceptycznym racjonalizmem [Chandler, Boyes, Ball 1990] lub epistemologią ewaluatywną [Kuhn, Amsel, Loughlin 1988]. Badacze rozpoznają jako dojrzałą relatywistyczną perspektywę poznawczą relatywizm radykalny [Arlin 1989; Labouvie-Vief 1980; Leadbeater 1986; Sinnott 1984] bądź umiarkowany [Basseches 1980; Chandler, Boyes, Ball 1990; Kitchener, King 1981; Kramer, Woodruff 1986; Kuhn 1998; Pascual-Leone 1984; Perry 1970; Riegel 1975]. W opinii naukowców myślenie rozwija się od absolutyzmu do skrajnego relatywizmu, bądź od absolutyzmu, poprzez skrajny relatywizm, do umiarkowanego relatywizmu.

Radykalny relatywizm przejawia się w założeniu subiektywnego charakteru wiedzy i systemów wartości, w analizowaniu problemów z różnych perspektyw, w przyjmowaniu równoważności rozwiązań. Spoglądanie na sytuację z perspektywy drugiej osoby umożliwia efektywną komunikację i rozwiązywanie konfliktów [Sinnott 1981]. Na relatywistycznym poziomie rozwoju myślenia nie istnieją uniwersalne kryteria oceny prawdziwości sądów, ani też kryterium ewaluacji nie jest kultura lub ideologia, lecz podmiot ustanawia subiektywne zasady, według których spostrzega i ocenia rzeczywistość. W tworzeniu własnych zasad uwzględnia jednakże opinie innych ludzi [Leadbeater 1986]. W skomplikowanej, niejednoznacznej, pełnej sprzecznych informacji codzienności, podmiot nie wie czy dokonywane przez niego wybory, podejmowane decyzje są najlepsze. Dlatego też umiejscawia problemy w szerszym kontekście, poszukuje rozwiązań na wyższym poziomie ogólności [Arlin 1975]. Adaptuje się, rozwiązując konkretne, praktyczne problemy, uwzględniając różne punkty widzenia, interesy, koordynując przy użyciu struktury *Ja* wykluczające się sądy. Integruje subiektywne wartości, indywidualne motywacje, emocje z posiadaną wiedzą teoretyczną oraz informacjami ze społecznego kontekstu sytuacyjnego [Labouvie-Vief 1982, 1986].

Radykalny relatywizm, zdaniem licznej grupy psychologów poznawczo-rozwojowych, łągodnieje w okresie wczesnej dorosłości, przekształcając się w umiarkowany relatywizm pod postacią racjonalizmu lub dialektyki. Podmiot ma świadomość względności wiedzy, jednak akceptuje sprzeczności i dokonuje ich syntezy w całość. Następuje integracja przeciwieństw, tj. ich dialektyczna synteza [Kramer 1983]. Pozostaje zrozumienie subiektywności doświadczeń, świadomość względności wiedzy i systemów wartości, wielości i równoprawności rozwiązań, ale pojawia się akceptacja wybranego punktu widzenia, tzw. zaangażowanie epistemiczne [Perry 1970]. Podmiot wybiera kontekst osobistego zaangażowania, jednocześnie nie negując wielorakości znaczeń, poprawności innych rozwiązań. Pomaga to budować własną tożsamość i chroni przed poczuciem niskiej warto-

ści. Wykrycie sprzeczności w poglądach autorytetów, prowadzi do sceptycznej wątpliwości, do zrozumienia, że opis rzeczywistości ma charakter subiektywny, zależny od obserwatora. Posceptyczny racjonalizm człowieka dorosłego znamionuje przekonanie, że nie ma jednej, absolutnej prawdy. Kryterium prawdy jest intersubiektywna zgodność, zaangażowanie w ogólnoludzkie wartości, wspólne społeczne doświadczenie [Chandler, Boyes, Ball 1990]. Człowiek dorosły posługuje się rozumowaniem krytycznym, sądami refleksyjnymi [King, Kitchener, Davison, Parker, Wood 1983]. Świadomość niepewności wiedzy, istnienia alternatywnych przekonań, powoduje zanik wewnętrznego przymusu dowodzenia swoich sądów, manipulacji, selektywnego posługiwania się dowodami wyłącznie potwierdzającymi własny punkt widzenia. Uświadomienie sobie subiektywizmu wiedzy, wywołuje pluralizm równowartych poglądów. Łagodny relatywizm, zwany epistemologią ewaluatywną [Kuhn, Amsel, Loughlin 1988], wyraża się w przekonaniu, że ludzie mają prawo do różnych opinii, chociaż niektóre z nich są trafniejsze. Ocena opinii następuje w drodze dyskusji i argumentowania.

4. Zakończenie

Osiągnięcie przez córkę etapu rozwoju operacji relatywistycznych oznacza zrozumienie subiektywnego charakteru wiedzy i systemów wartości, zdolności do analizy problemów z różnych perspektyw. Wyzwolenie się z systemu przekonań matki i zbudowanie alternatywnego wymaga wysiłku intelektualnego i emocjonalnego. Świadomość subiektywizmu poznawczego umożliwia zdrowe relacje interpersonalne, tolerancję dla przekonań innych niż własne [Sinnott 1984]. Z perspektywy córki może prowadzić do akceptacji odmienności przekonań i postaw matki, zaniechania dowodzenia swoich racji, wyzwolenia się z wewnętrznego przymusu forsowania własnych poglądów – bez uszczerbku dla poczucia własnej wartości. Efektem terapeutycznym jest niereagowanie obronne agresją i autoagresją, wybaczenie matce i wybaczenie sobie przez córkę.

Takiej rewolty we własnym rozumowaniu, tj. olśnienia, restrukturyzacji systemu wartości i zmiany postawy może dokonać każda ze stron – również matka. Choć w przypadku matki z zaburzeniem narcystycznym to niestety mało prawdopodobne. Agatha Christie w genialnej psychologicznej powieści „Córka jest córką”, wydanej pod pseudonimem Mary Westmacott, przedstawia dramat toksycznej relacji matki (Ann) i córki (Sarah). Bohaterka książki – Ann Prentice wypowiada wspaniałe, leczące słowa: „Pora, żeby Sarah odeszła ode mnie, pomyślała. Za bardzo się od niej uzależniam. I, być może, za bardzo ją uzależniam od siebie. Muszę przestać. Nie można zatrzymywać przy sobie dziecka, które dorasta. Zabraniać mu żyć po swojemu. To jest po prostu nikczemne. Tak, nie da się tego inaczej nazwać jak nikczemnością. Ona, Ann, musi się usunąć w cień, zostać w tle, zachęcić Sarah do życia na własny rachunek, do zdobywania własnych przyjaciół” [Christie 2001, s. 5].

Bibliografia

- Arlin P.K. (1975), *Cognitive development in adulthood: a fifth stage?* “Developmental Psychology” nr 11.
- Arlin P.K. (1989), *Problem solving and problem finding in young artists and young scientists*, [w:] Commons M. L., Sinnott J. D., Richards F. A., Armon C. (red.), *Adult Development. Comparisons and applications of developmental models*, New York: Praeger Press.
- Basseches M.A. (1980), *Dialectical schemata: a framework for the empirical study of the development of dialectical thinking*, “Human Development” nr 23.
- Chandler M., Boyes M., Ball L. (1990), *Relativism and stations of epistemic doubt*, “Journal of Experimental Child Psychology” nr 50.
- Christie A. (2001), *Córka jest córką*, Warszawa: Prószyński i S-ka.
- Grzegorzewska I. (2016), *Parentyfikacja w rodzinach z problemem alkoholowym*, „Alcoholism and Drug Addiction” nr 29.
- Cierpiałkowska L., Grzegorzewska I. (2016), *Dzieci alkoholików w perspektywie rozwojowej i klinicznej*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- King P.M., Kitchener K.S., Davison M.L., Parker C.A., Wood P.K. (1983), *The justification of beliefs in young adults: a longitudinal study*, “Human Development” nr 26.
- Kitchener K.S., King P.M. (1981), *Reflective judgment: concepts of justification and their relation to age and education*, “Journal of Applied Developmental Psychology” nr 2.
- Kramer D.A. (1983), *Postformal operations? A need for further conceptualization*, “Human Development” 26.
- Kramer D.A., Woodruff D.S. (1986), *Relativistic and dialectical thought in three adult age-groups*, “Human Development” nr 29.
- Kuhn D., Amsel E., Loughlin M. (1988), *The development of scientific reasoning skills*, New York: Academic Press.
- Kuhn D. (1998), *Theory of mind, metacognition and reasoning: A life-span perspective*, [w:] Mitchell P., Riggs K. J. (red.), *Children’s reasoning and the mind*, Hove: Psychology Press.
- Labouvie-Vief G. (1980), *Beyond formal operations: uses and limits of pure logic in life-span development*, “Human Development” nr 23.
- Labouvie-Vief G. (1982), *Dynamic development and mature autonomy. A theoretical prologue*, “Human Development” nr 25.
- Labouvie-Vief G. (1986), *Modes of knowledge and the organization of development*, [w:] Commons M. L., Richards F. A., Armon C., Sinnott D. J. (red.), *The development of adolescents and adult thinking and perception*, New York: Praeger Press.
- Leadbeater B. (1986), *The resolution of relativism in adult thinking: subjective, objective, or conceptual?* “Human Development” nr 29.

- Lowen A. (2021), *Narcyzm. Zaprzeczenie prawdziwemu Ja*, Warszawa: Wydawnictwo Czarna Owca.
- Niemczyński A., Olejnik M. (1993), *Związek mądrości z wiekiem. Co i jak się w niej zmienia?* „Kwartalnik Polskiej Psychologii Rozwojowej” nr 3.
- Pascual-Leone J. (1984), *Attention, dialectic and mental effort: Towards an organismic theory of life stages*, [w:] Commons M. L., Richards F. A., Armon C. (red.), *Beyond formal operations: Late adolescent and adult cognitive development*, New York: Praeger Press.
- Perry W. (1970), *Forms of intellectual and ethical development in the college years: a scheme*, New York: Rinehart & Winston.
- Podniesińska M.M. (2015), *Narcystyczna matka. Dziedzictwo zniekształconej miłości. Jak sobie z nim poradzić w dorosłym życiu?*, Wydawnictwo internetowe e-bookowo, www.e-bookowo.pl.
- Prentka M. (2011), *Absolutyzm vs relatywizm współczesnego młodego dorosłego*, [w:] Kuchcińska M., Szabelska G. (red.), *Pedagogika wobec wyzwań cywilizacyjnych*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy.
- Prentka M. (2011), *Rozumowanie postformalne u studentów w wieku 19–24 lat*, „Polskie Forum Psychologiczne” nr 16/1.
- Publicewicz A., Oleszkowicz A., (2020), *Doświadczenie parentyfikacji a poczucie tożsamości w okresie wczesnej dorosłości*, „Psychologia rozwojowa” nr 25/1.
- Riegel K.F. (1975), *Toward dialectical theory of development*, “Human Development” nr 18.
- Sak M. (2022), *Zaburzenia osobowości w ICD-11: objawy i typy*, Sieć Klinik Psychologiczno-Psychiatrycznych „PsychoMedic”, <https://psychomedic.pl/zaburzenia-osobowosci-w-icd-11/>.
- Schier K. (2018), *Dorosłe dzieci. Psychologiczna problematyka odwrócenia ról w rodzinie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Sinnott J.D. (1981), *The theory of relativity: a metatheory for development?* “Human Development” nr 24.
- Sinnott J.D. (1984), *Postformal reasoning the relativistic stage*, [w:] Commons M. L., Richards F. A., Armon Ch. (red.), *Beyond formal operations. Late adolescent and adult cognitive development*, New York: Praeger Press.
- Wieczorek A., Puk B.M. (2022), *Osobowość narcystyczna*, Medycyna Praktyczna dla Pacjentów, https://www.mp.pl/pacjent/psychiatria/zaburzenia_osobowosci/74485,osobowosc-narcystyczna.
- Żarczyńska-Hyla J., Piechnik-Borusowska J. (2018), *Dziecko w roli rodzica – pomyłone role rodzinne. O parentyfikacji w doniesieniach światowych i polskich*, „Wychowanie w Rodzinie” nr 17.

EMOTIONAL PARENTIFICATION AND RELATIVISTIC REASONING

Summary: Parentification is a form of controlling and caring attachment of a child to its parents, in which the roles in the family are reversed. This also applies to adult children. In this relationship, the daughter or son gives up their own emotional and/or instrumental needs in order to meet the needs of the mother or father. Parentification has a destructive effect on the mental health of a child. The reflections of this article concern one of the determinants of dealing with the unpleasant consequences of emotional parentification concerning the daughters of narcissistic mothers, which, in the author's opinion, is the use of relativistic reasoning. The daughter's low self-esteem and sense of guilt result from copying the hierarchy in the value system from the mother and treating it as the only real one. Daughters – victims of emotional abuse by their mothers most often have low awareness of the problem. One way to heal the negative effects of parentification – the indoctrination of false and harmful beliefs destructive to the daughter – is to adopt a different perspective of reality evaluation than the mother's. Carrying out such an act of cognitive decentration is accomplished with the use of relativistic reasoning. Understanding that the mother's judgments are subjective and building one's own supportive belief system is healing. The awareness of cognitive subjectivism enables healthy interpersonal relations and tolerance of the diversity of life attitudes. The therapeutic effect is defensive non-response with aggression or self-aggression, forgiveness of the mother and self-forgiveness of the daughter.

Key words: parentification, narcissistic mother, relativistic reasoning, value system, low self-esteem, guilt, self-therapy.